

INTERJÚ

Legendás interjúk

A hétfejű tündér

Lázár Ervinnel beszélget Albert Zsuzsa

Lázár Ervin novellista és meseíró. Lehet, hogy meseíróként jobban ismerik az olvasók.

Amikor végigolvastam novelláit meg regényét, A fehér tigrist, az tetszett benne a legjobban, amikor a mese meg a valóság ötvöződik. Valaki azt mondja rá, hogy tündéri realista, de ez túl könnyű megfogalmazás, mert ennél sokkal több. A valóság feletti, a szürreális, olyan erővel jelentkezik azokban az írásaiban, amelyek a legjellemzőbbek rá, mint keveseknél. Mindez abból a valóságból született, amelyben élt, és amelyben élünk. Amikor a tisztaságot és az emberi jóságot leginkább mesében lehet kifejezni, vagy pedig olyan, felnőttekhez szóló irodalomban, ami valamiképpen érintkezik a mesével.

Nézem a lexikonban az adatait: Budapesten született, Szekszárdon érettségizett. Hogy került Budapestről Szekszárdra?

Azért születtem Budapesten, mert anyám éppen átutazóban volt a fővárosban. Én aztán hosszú ideig nem voltam Pesten. Aztán hazakerültünk Tolna megyébe, én alsó-rácegresi vagyok, szülőhelyemnek is Alsó-Rácegrest tartom, ott eszméltem, ott tanultam magyarul. Ott ismertem meg, hogy milyen egy közösség, nekem máig a világ közepe Alsó-Rácegres. Bár tulajdonképpen már nem is létezik, mert csak egy család él ott, a házak nagy részét lebontották. De bennem töretlenül föl van építve, lebonthatatlan.

Budapesten ismertem meg, de mindig dunántúli írónak tartottam Lázár Ervint, annál is inkább, mert tudtam, hogy Péccsel van kapcsolatban, mint író, sőt Péccsett is dolgozott több évig. Mit jelentettek ezek a pécsi esztendők?

Nagyon sokat, mert az ember húsz-valahány éves volt, ott zajlott viharos ifjúságom, ott tanultam először is az újságírást. Mert újságíró voltam, és azért az is nagyon fontos volt, hogy olyan szerkesztőségben dolgoztam, ahol egy Rab Ferenc nevű újságíró, aki szerintem az ország egyik legjobb újságírója, volt a kollegám, meg Pálinkás György, és olyan kiváló olvasószerkesztőnk volt, mint Bálint Jóska, aki megtanította az embert fogalmazni, gazdaságosan írni, tehát az újságírás rejtelmére.

Aztán irodalmi kezdeményekkel kezdett foglalkozni az ember, és akkor ott volt Csorba Győző, aki fantasztikusan sokat segített, nagyon szigorú volt, most úgy elgondoltam magamban, hogy körülbelül negyven éves volt, amikor mint ifjak fölléptünk, és ő volt a nagy öreg.

Most egy kicsit lépünk vissza, én ugrottam előre, úgy került Pécsre nyilván, hogy elvégezte az ELTE-n a magyar szakot, aztán lett újságíró.

Igen, így kerültem Pécsre, s az a hat év, amit Péccsett töltöttem, nagyon fontos az életemben. A kis irodalmi kör, amibe tartoztunk, Bertha Bulcsú, Lovász

Pali bácsi, Pákolitz Pista, Bárdosi Németh János, Galambosi Laci, Hallama Erzszi, nagy segítséget nyújtott az embernek, mert többet törődtünk egymással, mint ahogy a fővárosba kerül az ember, olyan lesz, mint egy szél-vitte pitypang, különösen az, aki nem itt volt fiatal, mert nincsenek kötődései. Ezért még különösen nagy örömmel gondolok erre a pécsi hat évre. Ráadásul később bevontak minket a *Jelenkor* szerkesztésébe is, a Tüskés-féle *Jelenkorba* dolgoztunk, ami nagyon nagy élmény volt. Valamit konyítottunk a lapszerkesztéshez is, hála Istennek mindent meg kellett tanulni a technikai dolgoktól kezdve, a tördeléstől a szerkesztés minden csínját-bínját, nagyon sokat segített ez később. Nekem ez volt a nagy szerencsém, hogy a *Dunántúli Naplónál* is technikai szerkesztő voltam, minden fiatal újságíró meg tanítottak tördelni, mert mindenkinek mindent kellett csinálni. Én később ebből éltem.

Milyen rovatban dolgozott a Dunántúli Naplónál?

A mezőgazdasági rovatban dolgoztam legtöbbit, mert azt szerettem, amikor azt mondtam, hogy a mezőgazdasági rovatba szeretnék menni, csak néztek rám, hogy egy kicsit hibbant ez az ember. S mivel soha senkit nem tettem abba a rovatba, amibe kérte magát, ezért voltam egy kicsit ipari rovatban, a kulturális rovatban, de egyiket sem szerettem, a mezőgazdasági rovat volt az én igazi világom, hogy elmehettem Pécsről, és kijárhattam a falvakba, mert a falusi emberről úgy éreztem, hogy sokkal közelebb áll hozzám, mint bárki más, és könnyebben szót is tudok vele érteni, hiszen ugyanazzal a háttérrel élt, mint én gyerekkoromban.

A szülei falusiak voltak?

Apám uradalmi intéző volt, egészen addig, amíg a nagybirtok meg nem szűnt, és utána egy darabig élt, amiből tudott, és aztán a falujában, ahol született, oda hívták, és ott lett tsz-agronómus, és onnan is ment nyugdíjba. Van két falu, Sárszentlőrinc és Pálfa, ahol majdnem mindenki rokonom, mert egy odavalósi parasztcsaládból származom.

Pedig az írásaiban nem sok szó esik a faluról. A novelláiban és a meséiben.

Nekem a falu is olyan volt, mint a metropolisz, amikor én a kis pár házaspár Alsó-Rácegrespusztáról bementem a faluba, egy nagy, ellenséges világban éreztem magam, Simontornya egyenesen olyan volt, mintha New-Yorkba mentem volna. A pusztaiakban mindig volt valami ellenérzés mindazokkal szemben, akik nagyobb településen laktak, márpedig ennél kisebb település nemigen lehetett. Tehát lehetséges, ha úgy gondolja, hogy a faluval nem annyit foglalkoztam, én inkább ezzel az Alsó-Rácegressel foglalkozom, ami pusztaság.

Nagy gyerektársaságok voltak ott, meg nagy játszások, gondolom, mert a novelláiban is sokat ír gyerekekről. A szemléletében is a szeretet, tisztaság, az ártatlanság, a jóság dominál, ezek voltaképpen gyermeki tulajdonságok. Felnőtt számára az elveszett Éden.

Alsó-Rácegres zárt közösség volt, tizennyolc család, sok gyerek, velem korú fiúgyerek tizenegy. Rengeteg lány is volt, nagyobb fiúk, kisebbek, és ez valami örökös együttlétet jelentett. Amikor Felső-Rácegresre jártam iskolába, akkor velük jártam, maga az, hogy két kilométert, vagy öt kilométert együtt gyalogoltunk, már nagy összetartó dolog, és együtt is játszottunk. Tulajdonképpen mindig együtt voltunk. Azt hiszem, hogy ilyen szoros gyerekközösség máshol nem is igen lehetett, mert az ember kilépett a házból, és ott találta magát rögtön a

csapat gyerek között. Ez nekem nagyon nagy élmény volt, és igazából nem is tudom elképzelni, milyen volt másnak a gyerekkora. Én csak ezt az én saját gyerekkoromat tudom, ott nagy csavargások voltak, mentünk száz métert, és akkor már bent voltunk a természet kellős közepén. Mert ez a puszta itt a világ végén, erdők meg földek meg vizek között, meg füzesek között.

Persze, ha például a Szegény Dzsoni és Árnikára gondolok, ami talán a legismertebb munkája, film is készült belőle, ott is a szabadságról, nagy vándorlásokról van szó. A tiszta lelkiismeret, ami a Febér tigris szimbólumában jelenik meg a regényében, szintén ehhez a gyerekkorhoz kapcsolódik.

Nekem nagyon fontos a gyerekkorom, amit írtam, annak háromnegyed része ebből a gyerekkorból táplálkozik. Nyilvánvaló, hogy minden emberi tulajdonság – ha azt mondja, hogy tisztaság, meg egyebek –, ezek onnan jönnek, és mindenféle vonzódásom innen ered. De meg kell mondjam őszintén, hogy én ezeket soha nem elemeztem, bár elégszer megkérdezik, hogy miért írok mesét, istenigazából nem tudom. Tény, hogy ezen a kis pusztán, ahol se villany, se iskola, semmi nem volt, nagyon sok mesét hallottunk.

Akkor még mesélgettek az öregek?

Nemcsak az öregek, telente, amikor tollfosztás, meg más közös munka volt, akkor mindig óriási szövegelések folytak.

Melyik években? Ezerkilencszáz...

A negyvenes években. Negyven és ötven között, mert én ötvenegyig laktam ott, és a világ ugyan sokat változott, de a mi életkörülményeink, már ami ezt a közösséget illeti, nem nagyon. Tehát ugyanazok a mesélések folytak negyvenöt előtt is, meg után is, meg közben is, és ők nemcsak népmeséket meséltek, hanem a saját megélt történeteiket is úgy adták elő, hogy abba bizony időnként belépett egy csodás elem, amiről mindenki, aki nem odavaló lett volna, azt gondolta volna, hogy nem igaz. De mi tudtuk, hogy dehogynem igaz, a halott egyszer csak kijön a temetőből, és megszólítja Gyula bácsit. Hát ilyen előfordulhat, de komolyan elhittük, és lehet, hogy szürreális vonzódásaim ezekből a történetekből erednek.

Például A nagy madár. Ami nekem kedvenc novellám, sőt, Csorba Győzőé is. Többet mond annál, mint amit egy egyszerű novellában leírna valaki. Azt hiszem, ezekben találta meg magát.

Írtam mesét és írtam történeteket, voltak példaképeim, az egyik Tamási Áron. Lehet, hogy úgy látszik, nekem semmi közöm nincs hozzá, de nagyon nagy hatással volt rám. Szerencsére az apám könyvespolcán megtaláltam a könyveit gyerekkoromban, és valahogy, akármilyen kis gyerek is voltam, valamit megérttem én ebből a Tamásiból. Főleg a stílusa hatott rám.

Egyébként Tamási is kilép a realitásból. A Jégtörő Mátyás például, és sok novella.

Igen, most látom igazán, hogy újra olvastam, és bizony nagyon sok helyen egyszer csak vége a realitásnak, ilyen mondjuk, a csíki ördögéről szóló novella.

Ördögváltozás Csíkban.

Lehetséges, hogy ezek sokkal nagyobb hatást gyakoroltak rám, mint gondoltam volna. Aztán sokat olvastam Fekete Istvánt is. Akinek nagyon jellegzetes és nagyon erőteljes stílusa van, ami egy darabig rá is nyomta a bélyegét az én kezdeti írásaimra. Úgyhogy, ha most egyiket-másikat elolvasom, el is neve-

tem magam, ezek kötetben nemigen vannak, mert azért később rájöttem, hogy ezek a mesterek keze nyomát jobban őrzik, mint kellett volna.

A másik dolog, hogy Alsó-Rácegrespuszta eléggé irodalmi aurában volt, mert ha északra indultunk, ott volt Felső-Rácegres, Illyés Gyulával. Aki már nagy ember volt, és ahova jártunk iskolába, a tanító mindig hivatkozott Illyés Gyulára, és róla sokkal többet tanultunk, mint bárki másról, ha meg Sárszentlőrincre mentünk, tudvalévő, hogy oda járt iskolába Petőfi Sándor, az evangélikus al-gimnáziumba, és nagy Petőfi-tisztelet volt, és ez az iskolára is átsugárzott. Tehát ott is úgy éreztük, hogy mi megszentelt falak között járunk, mind a két helyen.

Illyés Gyula írja valahol, hogy mikor megtudta, Sárszentlőrincen járt Petőfi, a pusztáról egész odáig futott.

Felnőtt korában elfelejti az ember, mit érzett, mikor először volt szerelmes, és meglátta a sarkon befordulni a szerelme tárgyát, azt az érzést, ami az ember mellében eláradt, már idős korában nem tudja átélni, földélni sem. Az irodal-mat is sokkal nagyobb tiszteletben tartja egy fiatal, mint egy idősebb ember, mert azt gondolja, hogy igazán szent dolog. Később ez kopik, akkor még így volt. A másik óriási élményemre emlékszem, mikor *A puszták népét* olvastam, ami rólunk szól. S akkor láttam, hogy azokat a dolgokat, amiket az ember annyira természetesnek tart, hogy észre se veszi, egyszer csak valaki nevéen nevezi.

Egy prózáirónak jelent annyit a költészet, mint a próza? Mint olvasónak. Annál is inkább, mert Lázár Ervin prózája közelít a filozófiához is, meg a költészethez is. Tehát, visszatérve a kérdésre: a költők közül kik állnak közel magához? Említette Illyés Gyulát meg Csorba Győzőt, a prózáírók közül a nagyon is költői természetű Tamási Aront.

Természetesen, mindenki, aki irodalommal akar foglalkozni, elsősorban köl-tő szeretne lenni, mert az az igazi mesterség, nem a prózáírás, én is írtam gyerekkoromban verseket, hála Istennek, nincsenek meg. Most is sokkal in-kább olvasok költőket, mint prózáírókat, rákaptam a régi magyar költőkre újra, nagyon boldogan olvasom őket. Gyerekkoromban volt egy tanárom, aki na-gyon szerette Arany Jánost. Ezért aztán rengeteget beszélt róla, és hála Isten-nek, megtanította könyv nélkül egy csomó versét. Amit a gyerek megtanul, az olyan mélyen ivódik bele, hogy a minap kaptam egy kérdőívet, hogy a húsz legszebb magyar szót nevezzem meg. Ezt a *Kincskereső* küldte, ezen elkezd-tem gondolkozni, s akkor eszembe jutott ez a sor: „Szép úrfiak, a nap nyugovó-ra hajolt, immár földi vállát bíbor színű kaftán, szél zendül az erdőn, ott leskel a hold, idekinn hideg éj sziszeg aztán.” Ezeket leírtam először kötőszavak nél-kül, pont húsz. És akkor odaírtam, valószínű, nem mindegy egy szónak, hogy milyen szövegkörnyezetben van, ugyanaz a szó lehet szép is, meg lehet csúnya is, attól függ, hogy éppen hová keveredett.

Nagyon szeretem Arany Jánost, máig is, és nagyon boldog voltam, amikor olvastam a leveleit: rettentően panaszkodik, hogy Pestre került, a Három pipa utcában lakik. Itt a világ végén sár van, állandóan verekszenek az emberek, ez a külváros! Akkor néztem, hol ez a Három pipa utca, hát ez az Erkel utca, itt lakom én is, és ide százötven méterre van a ház, még most is áll, ahol János bácsi lakott. Néha arra szoktam menni, és megnézem, vörös márvány burkolata van, meg a lépcsői, ahogy kikoptak, az öreg ott járt föl, szóval, nagyon örülök, hogy ilyen tisztos közelbe kerültem az öregúr nem szeretett lakhelyéhez. És itt szemben

látni azt a fekete cserepű házat, ez a fekete cserép azt jelenti, hogy a századforduló körül épült. Mert ezt úgy hívják, hogy „apatini hódfarkú cserép”, ilyen volt a mi alsó-rácegresi házunk is befedve. A mellette levő házon a piros téglák, ez is valami régi, ezzel voltak az istállók befedve, úgyhogy ahogy én kinézek itt az ablakon, akkor ilyen alsó-rácegresi reminiscenciáim vannak. A fekete cserepű házban lakott Mikszáth Kálmán. Egy írónak környék ez is, és állítólag ebben a házban, nem az Á-ban, hanem a B-ben szerkesztették valamikor a Nyugatot.

De ott tartottunk, hogy igen, nagyon szeretem a verseket, és elég sok verset olvasok, időnként rákapok egy költőre, és akkor néha napokig foglalkozom vele, nekem az irodalom inkább a verset jelenti, mint a prózát.

Olvasván a munkáit, feltűnő egyrészt, hogy milyen természetesen fogalmaz. Másrészt, hogy mennyire szeret játszani a szavakkal. Szellemes, érdekes és jókedvű. Néha nagyon keserű. Azért is akartam én magával beszélgetni, mert az ilyen természetesebb emberektől jókedvet és megértést remél az ember. És ez megvan a munkáiban. Ugyanakkor persze, amikor az egyik, számomra kedves novelláját olvasom, az éppen azt hiszem, nagy keserűségből fakadt. Itt két dolgról van szó, mit kap az emberektől, és mit akar nekik adni? Másrészt pedig arról, hogy ez a nyelvi gondosság tudatos-e, és mennyiben kapta? Amikor egyszer Tamási Áronnal beszélgettem, azt mondtam neki, micsoda szerencséje van, hogy ezt a székely nyelvet kapta örökségül. Mire ő azt mondta: „megcsináltam én azt!” Magánál is így van?

Erre csak annyit, ha nagyon természetesnek érzi a szövegeimet, örülök neki, de rettentő sokat szoktam velük szenvedni. Meg is kérdezem a kínlódba írt dolgaimról a családomat, hogy érezni-e rajta, hogy ötsoronként írtam, és majdnem belehaltam minden sorba. Ha ők azt mondják, hogy nem, akkor nagyon meg vagyok nyugodva. Az otthoni tájszólást is nagyon szeretem, bár nem tartozik a legszebb tájszólások közé, azt szoktam mondani, hogy Tolnában úgy beszélünk, hogy a hangképző szerveinknek a legkevesebb fáradságába kerüljön. Tehát amikor egy ilyen nagyon attraktív szó, mint a tanító, ezzel a hosszú í-vel, mi ki nem mondjuk, hanem azt mondjuk, hogy tanitto. Sokkal könnyebb azt kimondani, két t-vel, hogy *tanitto*, mint a *tanító*-t.

De nem egészen úgy beszél, mint Illyés Gyula. Sőt, tájszólást egyáltalán nem érzek a beszédén.

Lehet, hogy lekopott, én mindenesetre azt gondolom, hogy a zárt meg a nyílt e-t még mindig megkülönböztetem egy kicsit, és nagyon boldog vagyok, amikor meghalok valakit a rádióban vagy a televízióban beszélni, akin érezni, hogy ezt tudja. Magyarország egy része ezt nem tudja megkülönböztetni, ez nekünk egy kicsit érthetetlen is, mert ennek azért vannak jelentésbeli árnyalatai is.

Előbb a családjáról beszélt. A munkáiból úgy tűnik, azzal játszadozik, hogy a kislánya, vagy talán a kislánya vagy mind a kettő, részt vesz a munkájában. Akik mesét írnak, úgy kapnak rá gyakran, nem tudom, magánál is így van-e, hogy van gyerekük, akinek mesélnek, akkor miért olvassa a másét.

Én akkor kezdtem mesét írni, mikor még nem volt gyerekem. Nekem mindig külön csoda Zelk Zoltán, akinek soha nem volt gyereke, s olyan szép meséket írt. Kétségtelen, hogy gyerekek között élni nagyon-nagyon inspirál. Mert a gyerekek olyan dolgokat vesznek észre, olyan dolgokat kevernek össze, és olyan dolgokról tudják jobban, mint mi, hogy micsoda, így rettentő sokat tanul tőlük az ember.

A Szegény Dzsoni és Árnika akkor csak átver engem, amikor folytatódik a mese, és közben...

Tekintse úgy, hogy az nem igazán az én munkám, hanem főképpen a lányomé, bár ő csak a leckét adta föl. Megmondta, hogy ki a főszereplő, hogy nagy vonalakban mi történik. Akkor ő még nem járt iskolába, de tudott olvasni, Árnikát ő találta ki, úgy nézte ki, azt hiszem, valamilyen növényes könyvből. Ez az Árnika nevű virág nagyon megtetszett neki, s úgy gondolta, hogy lehetne egy ilyen nevű királylány, hogy Árnika. Hogy Szegény Dzsonit honnan vette, nem tudom, de előadta nekem ezt a dolgot, és én megírtam. Kétségtelen, hogy a gyerekek nagyon sokat segítenek a meseírásban. Most már nagyok, lenézik ezt a foglalkozást, sajnos már kevesebb inspirációt kapok tőlük. Majd az unokáink jönnek, akkor talán tőlük újra megkapom.

Én felnőttként nagyon szívesen olvasom ezeket a meséket, sőt, úgy gondolom, maga is feltételezte, hogy felnőtteknek is valók; van olyan novelláskötete, amelyet mesékkel zárt le.

Nem beszélve arról, hogy mondjuk, írok valamilyen rövidebb írást, s fogalmam sincs, hogy ez most mese vagy nem mese. Nem szoktam én azon gondolkodni, amikor valamit elkezdek írni, hogy ebből most mese lesz, vagy novellának fogják föl, vagy karcolatnak, akárminek, ez engem annyira nem érdekel, próbálok valamit megírni, s ami lesz belőle, nevezze, aminek akarják.

Van bennem egy örökös hiányérzet, hogy az én munkám igazából nem mérhető. A humán dolgok általában. Ha ír valaki egy novellát, soha a büdös életben nem fogja megtudni igazából, hogy az jó volt-e, vagy nem volt jó. Azért irigylem mindazokat, akik egzakt dolgokkal foglalkoznak, és tudják, hogy az asztal az asztal, a Hold az Hold, és ezért bizonyos tudományos dolgok nagyon érdekelnek. A lányom a szegedi egyetemre jár, földrajz szakos, és csillagászatból vizsgázott, és amikor letette a vizsgát, gyorsan elvettem tőle a tankönyvét, és végigolvastam. Rettenetesen érdekes volt az egész csillagászat, tanítani kellene mindenütt, hogy az emberek jobban eligazodjanak a világban.

Aztán, mivel nagyon sokat járok a természetben, ezért a természet dolgai is érdekelnek. Foglalkozom madarakkal, gombákkal, de volt egy idő, amikor a fizikusok lelkesítettek, fizikával kezdtem foglalkozni. De nem annyira a fizika maradt meg bennem, hanem például az, hogy minden fizikus, aki valami igen nagy fölfedezést tett, olyan húsz év körüli volt. És aztán valamelyik ki is mondta, hogy valószínű azért van ez így, hogy a fiatalok inkább rátalálnak valami újra, hogy nem tudnak még olyan sokat, hogy gátolja őket az elképzelésben. Mert ha már mindent tudnának, akkor lenne egy pont, amiről azt gondolná az új felfedezés, hogy nem lehet, hiszen én tudom, hogy ez így van.

Minden egzakt dolog érdekel, s ezért aztán földrajzzal, biológiával, egyebekkel szoktam néha foglalkozni. Azt hiszem, minden író így van vele, hogy valami egyszer érdekelni kezdi, és akkor elmélyülten belemerül.

Például, nemcsak a kislányok, a költők is szeretik a növények neveit, olyan csodálatos nevei vannak magyarul a növényeknek. Gondolom, maga is szereti őket.

Sőt, legutóbb írtam egy verset, ami azért született, mert a magyar állatnevek gyűjteményét olvastam, és ebben a bogarak jelzői olyan szépek voltak, hogy

ezekből a bogár jelzőkből összeraktam egy verset. Engem teljesen lenyűgözött a magyar nyelvnek ez a fantasztikus gazdagsága.

Irodalmi környezetben él, az irodalomtörténet itt bagyta a nyomait, ahogy olyan szépen elmondta az előbb. Hadd tegyem hozzá még, a Rádió környékén, a Bródy Sándor utcában Gyulai Pál lakott, aztán itt van a városfal, amikor az ember átmegy a Múzeum körülről a Károlyi kert felé azon az udvaron, tudjuk, hogy Petőfi Sándor valahol ott lakott. De irodalmi környezet van Lázár Ervin saját lakásában is, hiszen felesége, Vathy Zsuzsa, szintén novellista. Ez mit jelent az írónak?

Mivel életem legnagyobb részét vele töltöttem, nemigen tudom, sokszor csodálkoznak, hogy két prózáíró hogy fér össze? Nagyon jól, mert kéznél van rögtön egy kritikus. Akinek az ember odaadja, amit írt, s a kritikát rögtön hasznosítani tudja, nem kell attól tartani, hogy valamit udvariasságból mond, és erre nagy szüksége van az embernek. Ez a prózáíró házasság számomra csak haszonnal járt.

Az előbb beszélt Csorba Győző kritikáiról. Akkor még Pécsen élt. Pesten kicsit egyedül is érezte magát, akkor volt szabadúszó író, ugye?

Pécelen laktam, mikor szabadúszó író voltam, az egy kis elzártságot jelentett, aminek szintén volt nagyon sok előnye, mert soha nem hívta föl senki az embert telefonon. Ráadásul volt úgy, hogy eltelt egy hónap, és az ember a családján kívül senkivel nem is beszélt. Mindent a munkára lehetett összpontosítani, mindent alá lehetett rendelni, ez nagyon szerencsés állapot.

Természetesen volt nekem baráti köröm Bertha Bulcsú által, akivel együtt dolgoztunk Pécsen, Kiss Dénes, Szakonyi Karcsi, Kertész Ákos, Gyurkovics Tibor, és ez a baráti kör úgy nagyjából máig is megvan. Aztán Pestre kerülve összeharatókoztam Ágh Istvánnal, Bella Istvánnal és Császár Pistivel, a fiatalabbak közül Temesi Ferikével. Szóval, van nekem barátom, nem vagyok én egyedül, bár ezek a baráti szálak – vagy az ember korával jár, vagy a korrallal jár, amiben él – ezek lazulnak, de azért megmaradnak, és az ember tudja, hogy nincs egyedül.

Szerkeszt is. A Hitelnél dolgozik, ez nem akadályozza az írásban?

Minden, amit mással kell foglalkozni, végül is az írást akadályozza, és én nagyon nehezen és lassan írok. Egy novella-sorozatot írok, most már öt vagy hat éve, írtam eddig nyolc vagy kilenc kis novellát, és gondolom, az lenne az igazi, ha olyan húsz körül tudnék írni. Annyiban jó volt, hogy ilyen lassan csinálom, nekem a rendszerváltozás nem okozott semmilyen gondot, mert egy nagy munka kellős közepében voltam, és azt mindenféleképpen be kell fejezennem, ebből a szempontból szerencsésnek vagyok mondható. Az se volt jó, hogy az ember teljesen szabadúszó volt, senkihez nem volt semmi köze, már ilyen munkaviszony, meg ilyesmi. Az is jó, ha az embernek van munkája, de ha túl sokat kell vele foglalkozni, akkor meg elhanyagolja, ami a legfontosabb. Sose lesz igazán jó, de most már nemsokára nyugdíjas leszek, s akkor majd azt csinálom, amit akarok, ha abból a sok pénzből tudok. Nem tudom, hogy az embereket mennyire érdekli ma az irodalom, és mennyire érdekli, hogy egy író hogy kóborog a világban, és hogy csinálja a műveit. Úgy érzi néha az ember, hogy az irodalomra nincs is olyan nagyon nagy szükség. De azért reménykedem, hogy egyszer csak helyére kerül minden, és akkor az irodalom is a helyére kerül.

(Elhangzott a Kossuth Rádióban, 1993. 05. 25-én)